

KATSOMUSKASVATUKSEEN LIITTYVIÄ KÄSITTEITÄ

Kirjoittanut: Silja Lamminmäki-Vartia

Katsomus tarkoittaa jokaisen yksilön ainutkertaista tapaa katsoa maailmaa. Se on kokonaiskäsitys, joka muodostuu arvoista, uskomuksista, tiedosta ja tietoon liittyvistä perusteluista. Katsomus luo yksilön olemassaoloa ohjaavan perustan. Sen varassa mahdollistuu ihmisen tehtävän ja valintojen hahmottaminen. Yksilön katsomus voi olla uskonnoton, uskonnollinen tai näiden elementtejä yhdistävä.

Perusteiden tekstissä käytetään myös sanaparia uskonnot ja muut katsomukset. Tässä sanaparissa katsomus-sana viittaa muihin kuin uskonnollisiin katsomuksiin eli ei-uskonnollisiin katsomuksiin.

Katsomus-käsitteestä laajemmin <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/mita-katsomuksella-tarkoitetaan>

Katsomuskasvatuksella tarkoitetaan uskontoihin ja muihin katsomuksiin liittyvää kasvatusta osana varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toimintaa, tavoite- ja oppimiskokonaisuuksia. Sitä toteutetaan samoin pedagogisin menetelmin ja perusteiden kuin muutakin varhaiskasvatusta ja esiopetusta.

Uskonottomuudella tarkoitetaan elämäkatsomusta ja tapakulttuuria, joka ei ole uskonnollinen. Uskonottomuus ei itsessään merkitse kielteistä asennetta uskontoon, mutta uskonottomiin kuuluu myös kielteisen suhteen uskontoihin omaavia. Uskonottomuuden kirjo on hyvin laaja ja moninainen.

Uskonottomuus-käsitteestä laajemmin <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/artikkeli-uskonottomuus-suomessa>

Uskontojen ja katsomusten moninaisuudella tarkoitetaan moninaisuutta ja moninäkökulmaisuuksia, joka liittyy uskontoihin ja katsomuksiin. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa tämä moninaisuus ilmenee lasten ja heidän perheistään sekä henkilöstön uskonnollisena ja katsomuksellisenä moninaisuutena. Tähän liittyy erilaisten tapojen ja traditioiden moninaisuus ja niiden vaihtelevat ilmenemismuodot erilaisten uskonnollisten ja katsomuksellisten perinteiden välillä ja niiden sisällä.

Uskonnot ja katsomukset eivät ole vain keskenään moninaisia vaan puhutaan myös niiden sisäisestä moninaisuudesta. Tämä käsittää yhden uskonnon eri suuntaukset tai niiden erilaiset ilmenemismuodot eri kulttuuriympäristöissä. Ei ole yhtä tapaa olla jonkun uskonnon harjoittaja tai katsomuksen edustaja. Saman katsomusperinteen sisälläkin yksilöt ajattelevat, uskovat ja toimivat eri tavoilla. Usein uskonnon tai katsomuksen virallinen oppi voi poiketa paljonkin yksilön tai perheen tavasta uskoa ja ajatella jostain asiasta, tai tavasta viettää erilaisia juhlia tai uskonnollisia riittejä.

Puhutaan eletystä uskonnosta tai katsomuksesta. Se voi poiketa paljon kyseisen uskonnon tai katsomuksen niin sanotusta oppikirjamääritelmästä. Jokainen yksilö ilmentää omaa katsomusperinnettään omalla tavallaan. Lisäksi toiset ihmiset ovat siitä tietoisempia kuin toiset. Moninaisuutta voi olla myös saman perheen sisällä, kun perheenjäsenet edustavat eri katsomuksellisia tai uskonnollisia traditioita. Tällöin lapsi kasvaa useamman katsomuksellisen tradition piirissä.

Elämäkysymykset liittyvät katsomuskasvatukseen. Niillä tarkoitetaan niin sanottuja perimmäisiä tai isoja kysymyksiä: Mikä on elämän tarkoitus? Mistä kaikki on saanut alkunsa? Miten maailma on syntynyt? Miksi maailmassa tapahtuu pahoja asioita? Mitä tapahtuu kuoleman jälkeen? Onko olemassa jotain korkeampaa

voimaa tai jumalaa? Millainen jumala on? Näitä ihmisenä olemisen ja elämään liittyviä peruskysymyksiä on pohdittu kaikkina aikoina ja kaikissa kulttuureissa, uskonnoissa ja katsomuksissa. Lapsille nämä kysymykset ovat usein hyvin luontevia ja niiden pohdinta herättää lapsissa uteliaisuutta.

Katsomusyhteisöllä tarkoitetaan yleensä rekisteröityä uskonnollista tai katsomuksellista yhteisöä, yhdistystä tai yhdyskuntaa. Varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa on luonteva tehdä yhteistyötä erilaisten paikallisten toimijoiden kanssa. Katsomuskasvatuksessa tämä tarkoittaa yhteistyötä sellaisten yhteisöjen kanssa, joiden kautta voidaan rikastaa oppimisympäristöjä ja monipuolistaa toteutettavaa katsomuskasvatusta. Näitä ovat esimerkiksi vierailut erilaisiin kulttuuriperintökohteisiin tai eri uskontojen pyhiin tiloihin. On luontevaa pyrkiä tekemään yhteistyötä niiden katsomusyhteisöjen kanssa, jotka ovat edustettuina lapsiryhmässä perheiden erilaisten kulttuuri- ja katsomustaustojen kautta tai ovat muutoin esillä lähiympäristössä.

Sitouttamaton Suomalaisen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen, kuten perusopetuksenkin toiminta on yleiseltä arvoperustaltaan uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamatonta. Sitouttamattomuus ei merkitse uskontojen ja muiden katsomusten poissaoloa lapsiryhmän arjesta ja pedagogisesta toiminnasta tai sitä, etteivät varhaiskasvatus, esiopetus tai perusopetus voisi tehdä yhteistyötä uskonnollisten yhteisöjen kanssa. Sitouttamattomuus tarkoittaa sitä, että Suomessa yhteiskunnallisen kasvatuksen ja opetuksen konteksteissa lapsia ei sitouteta uskomaan tai ajattelemaan tietyn uskonnon, katsomuksen, poliittisen aatteen tai ideologian mukaan. Tämä periaate koskee kaikkea kasvatusta ja opetusta.

Varhaiskasvatuksessa, esiopetuksessa eikä perusopetuksessa mitään uskontoa tai katsomusta, ei myöskään uskonnottomuutta, arvoteta toista parempana tai opeteta, että esimerkiksi ollakseen hyvä ihminen, lapsen on opittava tietyn uskonnon tavat, uskottava tietyn opin mukaan tai ajateltava tietyllä tavalla.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen katsomuskasvatus (ja koulun katsomusopetus) ei ole Suomessa tunnustuksellista. Katsomuskasvatuksessa käsitellään lapsiryhmä huomioiden tasavertaisesti uskontoja ja muita katsomuksia. Uskonnottomuutta käsitellään muiden rinnalla. Kaiken varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen toiminnan ja sisältöjen, myös yhteistyön lähialueen toimijoiden kanssa, tulee olla pedagogisesti perusteltua.

Varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen tarjoama katsomuskasvatus on eri asia kuin kotien ja vanhempien antama kasvatus. Koti voi sitouttaa, mutta varhaiskasvatus, esiopetus ja koulu ei. Tämä antaa yhden näkökulman tarkastella katsomuskasvatuksen merkitystä, kun varhaiskasvatus, esiopetus ja koulu tarjoavat osin kotia laajempia näkökulmia maailman ilmiöihin. Tämä koskee oikeastaan kaikkia asioita, ei vain katsomuksia, kun lapsen maailma laajentuu kodin ulkopuolelle. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella, uskoa ja toimia.